

Turizmin Ulusal / Uluslararası Boyutu ve Yasal Düzenlemeler

The National / International Dimension of Tourism and Legal Regulations

Öner DEMİREL^{1*}, Tuğba ÜSTÜN TOPAL², Tuba Gizem AYDOĞAN³

¹Kırıkkale Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Kırıkkale/Türkiye odofe01@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8102-5589

²Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Tekirdağ/Türkiye tugbaustun61@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9687-927X

³Kırıkkale Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Kırıkkale/Türkiye taydogan@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0717-4751

Doi: <https://doi.org/10.53463/splandes.202300242>

Corresponding Author: Öner DEMİREL

E-mail: odofe01@gmail.com

ÖZET

Günümüzde sürdürülebilirlik, küreselleşme ve katılımçılık kavramlarının turizm literatürüne girmesiyle birlikte, turizm sektörünün Dünya’da ve ülkemizde yeni bir perspektifle değerlendirilmesi sağlanmış ve turizmdeki yansımaları ise farklı boyutlar ve değişik içerikler kazanmıştır. Turizmin bütünsel bir hizmet endüstrisi olarak gelişmenin ve kalkınmanın itici bir gücünü oluşturması, tüm Dünya kaynaklarının ve bunların bileşenlerinin yoğun bir biçimde kullanımını ve değerlendirilmesini dayatmıştır.

Uluslararası küresel güçler ve organizasyonların önderliğinde gerçekleştirilen çabaların sonucu olarak ortaya konan uluslararası yükümlülüklerin sınırları çizilerek, sınır aşan bir yaklaşımla turizmden sağlanacak olan gelirin ancak sahip olunan doğal ve kültürel değerlerin korunması ve yaşatılmasıyla mümkün olunabileceğinin altı çizilmiştir.

Bu makalede, Dünyada, Avrupa’da ve Ülkemizde yönetsel ve idari örgütlenmeler ile birlikte sivil oluşumlar, hükümet dışı kuruluşların faaliyetleri ve yasal boyut ele alınmaktadır. Ayrıca, turizm hareketinin gelişmesine yol gösteren bildireler, sözleşmeler ve yükümlülükler de verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, turizm, ekoturizm, sürdürülebilirlik

ABSTRACT

The tourism sector has been evaluated from a new perspective in the world and in our country, and its reflections on tourism have gained different dimensions and different contents. by concepts of sustainability, globalization and participation taking part into the tourism literature nowadays. The fact that tourism, as an integrated service industry, constitutes a driving force of growth and development has imposed the intensive use and evaluation of all the world's resources and their components.

By drawing the boundaries of the international obligations that have emerged as a result of the efforts carried out under the leadership of international global powers and organizations, it has been underlined that the income from tourism with a transboundary approach can only be possible by protecting and sustaining the natural and cultural values.

This article addresses managerial and administrative organizations globally, in Europe, and in our country, along with civil formations, the activities of non-governmental organizations, and the legal dimension. Additionally, declarations, contracts, and obligations guiding the development of the tourism movement are also provided.

Keywords: Environment, tourism, ecotourism, sustainability

1. GİRİŞ

Turizm, Birleşmiş Milletler tarafından “yeşil ekonomi” yaratmak konusunda belirleyici olan sektörlerden biri olarak tanımlanmaktadır (Çabuk ve Metin, 2017). “Çevre” ve “turizm”e ilişkin uluslararası sözleşmeler, gelişmeler ve küresel organizasyonları kronolojik sıra ile ele alacak olursak; 1960’lı yıllarda başlayan endüstrileşme hareketi ve teknolojik ilerlemeler, doğal çevrede ve insan yaşamı çevresinde olumsuzlukların en önemli unsurları olmuştur. 1970’li yıllarda artan çevresel kirliliklerin boyutu, tüm dünya toplumlarını çevre sorunlarına çözüm bulmaya dönük olarak “çevrenin korunması, ekonomik kalkınma için en önemli koşuldur” temel ilkesiyle bir araya getirerek 1972 yılında 1.Dünya Zirvesi (Stocholm Konferansı)’nin gerçekleştirilmesine vesile olmuştur. “Sürdürülebilir Kalkınma” kavramı, 1980’lerin sonlarına doğru küresel olarak artan çevre sorunlarına duyulan kaygıları dile getirmek amacıyla ortaya atılan ve pek çok tartışmanın odağına yerleşen bir kavram haline gelmiştir. 1981 yılında küresel dört koruma kuruluşu olan [IUCN (Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği), FAO (Birleşik Devletler Gıda ve Tarım Organizasyonu), WWF (Dünya Yaban Hayatı Fonu) ve UNEP (Birleşik Devletler Çevre Programı)] Dünya Koruma Stratejisi (World Conservation Strategy)’ni ortaya koymuşlardır (Demirel, 2005). Şekil 1’de ilgili kuruluşların kurumsal logoları verilmiştir.

Şekil 1. IUCN, UNEP, WWF ve FAO kuruluşlarının kurumsal logoları (soldan sağa IUCN, 2023; UN, 2023; WWF, 2023; FAO, 2023)

Bu koruma kuruluşları dengeli kalkınmanın canlı doğal kaynakların korunması gerekliliğini temel alan bir felsefeyle “Dünya Koruma Stratejisi” (World Conservation Strategy)’ni 1981 yılında deklare etmişlerdir. Bu çerçevede 1983 yılında İsveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland önderliğinde kurulan “Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu”, 1987 yılında “Ortak Geleceğimiz” (Our Common Future) isimli bir rapor yayınlamıştır. Raporda, turizmin de içinde bulunduğu pek çok ekonomik sektörün dünyayı tehdit eden bir sorunun kaynağı olduğu dile getirilmiştir. Stockholm konferansı (1972) sonucunda, “insan ve çevresi” adlı bildiri yayınlanmış, bununla birlikte yol haritası olarak “insan ve çevresi için harekât planı” adında 109 adet öneri içeren bir bildirge açıklanmıştır. Toplantı sonunda Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations Environmental Programı/UNEP) 1972 yılında kurulmuş örgütün merkezi olarak da Kenya’nın başkenti Nairobi uygun görülmüştür (Mısır, 2016).

İlk kez 1983 yılında Hector Ceballos-Lascurain tarafından kullanılan “ekoturizm” kavramı ise “çevre üzerinde mümkün olduğunca az etki bırakarak peyzajı, yaban yaşamı, kır olgusunu inceleme, gözlemlene ve yaşama gibi özel amaçlar ile bozulmamış ya da kirlenmemiş doğal alanlara yapılan gezileri içeren bir turizm şeklidir” şeklinde tanımlanmaktadır (Polat, 2008).

Bütün bu gelişmeler sonrasında dünya çapında 2. Dünya Zirvesi olarak bilinen “Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı” 1992’de 180 ülkenin ve 100’ü aşkın devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla Rio De Janeiro (Brezilya)’da yapılmıştır. Bu konferansta “çevrenin korunmasının kalkınmanın önündeki engel değil bizzat destekçisi olduğu ve doğa ile uyumlu ekonomik düzenin, 21.yüzyılın ekonomik düzeni olduğu” tüm ülkelerce resmen tanınmıştır. Konferans çıktıları, “Rio Deklarasyonu”, “Ormancılık Prensipleri”, “Gündem 21”, “Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi”, “Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi” ve “İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi”dir. Konferansta, Gündem 21 olarak adlandırılan “Sürdürülebilir Kalkınma Eylem Planı” ortaya konmuştur. Sürdürülebilir Kalkınma Eylem Planı, çevre ve ekonomiyi etkileyen tüm alanlarda hükümetlerin, kalkınma örgütlerinin, BM kuruluşlarının ve bağımsız sektörlerin 21.yüzyıla girerken yapması gereken faaliyetleri tanımlayan bir eylem planıdır. Bu planda sektörler ve sektörler arası ilişkiler ayrı ayrı ele alınmıştır. Planda 4 temel kısım altında (1- Sosyal ve Ekonomik Boyutlar, 2- Kalkınma İçin Kaynakların Korunması ve Yönetimi, 3- Etkin Grupların Rolünün Güçlendirilmesi, 4-Uygulama Mekanizmaları) 45 bölüm vardır.

1992 Rio Konferansı’nda “Seyahat ve Turizm”, sürdürülebilir kalkınmanın başarılı olmasına olumlu katkı yapabilecek anahtar sektörlerden biri olarak tanımlanmıştır. Bu konferansta 1976 yılında Birleşmiş Milletlerin bir ajansı haline gelen WTO (World Tourism Organization) Dünya Turizm Örgütü de katılmıştır (Çabuk ve Metin, 2017).

1934 yılında “International Union of Official Tourist Propaganda Organizations” (IUOTPO)’un kurulmasına dayanan WTO’nun ilk genel kurulu Madrid (İspanya)’de yapılmış ve 1976’da “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)”nın yürütme ajansı olmuştur. Günümüzde, sürdürülebilir kalkınmanın 17 hedefine ulaşılması konusunda çalışmalarını sürdürmektedir. WTO tarafından hazırlanan “Turizmde Global Etik İlkeler”e göre; turizm faaliyetleri boyunca ekosistem, biyolojik çeşitlilik ve yaban yaşamı korunmalı ve bu çerçevede çevre dostu turizm türleri desteklenmelidir.

“Gündem 21”de, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında turizmin rolüne vurgu yapılan başlıca eylemler ise aşağıda verilmektedir (Çabuk ve Metin, 2017):

- Eko-turizmin, orman yönetim ve planlamasına dahil edilmesi
- Zararlı ekolojik etkileri olmayan, ekonomik ve sosyal faydaları olan, kırsal gelir ve istihdamı sağlayan yaban yaşamı yönetiminin ve eko-turizmin desteklenmesi
- Dağlık alanlardaki ekonomik getirilerin çeşitlendirilmesi için bütünsel dağlık alan yönetimi ile uyumlu turizmin desteklenmesi
- Özellikle yerel toplulukların ve halk için geçim kaynağı oluşturacak turizm gibi gelir getiren faaliyetlerin desteklenmesi

Bununla birlikte 1992’de Rio zirvesinin eylem planı olan “Gündem 21”de uzun vadeli işbirliği ve ortak programların hayata geçirilmesi için Birleşmiş Milletler 1998 yılında aldığı bir kararla 2002 yılını “Uluslararası Dağlar Yılı” ilan etmiştir.

2002’de Johannesburg (Güney Afrika Cumhuriyeti)’da “Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi” toplanmış ve sürdürülebilir kalkınma taahhütü yinelenerek “Johannesburg Uygulama Planı” oluşturulmuştur. Bu zirvede, sürdürülebilir turizmin sağlanmasına dönük ilke ve rehberler ortaya konmuştur. Johannesburg Uygulama Planı çerçevesinde 2012-2013 yıllarında çalışılan konu başlıklarından biri “turizm” olmuş ve hazırlanan raporun “Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Doğal Kaynak Temelinin Korunması ve Yönetimi” başlıklı bölümünde sürdürülebilir kalkınma için sürdürülebilir turizmin önemine vurgu yapılmıştır (T.C. Çevre Bakanlığı, 2002; UN, 2002).

Öte yandan yine, WTO (World Tourism Organization), tarafından “tüketici olmayan eko-turizm biçimindeki etkinlikler temel alınarak sürdürülebilir turizmin gelişimi sağlanmalıdır” ilkesi doğrultusunda,

- 2002 Uluslararası Eko-Turizm Yılı
- BM 2002 Kültürel Miras Yılı
- 2002 Dünya Eko-Turizm Zirvesi ve bu zirve sonrası yayınlanan “Quebec Bildirgesi ve Dünya Turizminde Küresel Etik Kurallar” deklare edilmiştir.

Bu kapsamda her düzeyde yapılması ve geliştirilmesi gereken faaliyetler içinde “eğitimle ilgili olanlar da dahil, insanları eko-turizme katılmaya özendirir, yöresel ve yerel toplulukların eko-turizm faaliyetlerini geliştirip bunlardan yararlanmasını sağlayan, tarafların turizmi geliştirme ve miras koruma çabalarında işbirliğine yönelmelerini teşvik eden programlar geliştirilerek çevrenin, doğal kaynakların ve kültürel mirasın korunması” önemli bir yer tutmaktadır. Bu zirvede ayrıca “Sürdürülebilir Turizm-Yoksulluğun Giderilmesi” girişimi başlatılmıştır.

2012’de Rio De Janeiro’da Çevre ve Kalkınma RİO+20 Konferansı’nda ise “Yeşil Ekonomi ve Sürdürülebilir Kalkınma için Kurumsal Temalar” üzerinde durulmuştur. RİO+20 Konferansı sonucunda hazırlanan “İstedığımız Gelecek” (The Future We Want) isimli sonuç raporunda; “Çevre, yaban hayatı, bitki örtüsü, biyolojik çeşitlilik, eko-sistemler ve kültürel çeşitlilik korunmalı, insanlar ve doğal çevre bir bütün olarak ele alınarak yerel halkın refahının ve geçim kaynaklarının geliştirilmesine olanak sağlayan turizm faaliyetleri geliştirilmelidir ve özellikle eko-turizm potansiyeli olan bölgelerde düşük gelirli ve yerel halk için mikro-kredi olanakları sağlanmalıdır” denmektedir (United Nations News Service Section, 2012).

2015 yılında “Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi” düzenlenmiş ve bu zirvede 2030 “Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi” oluşturularak Birleşmiş Milletlere üye ülkeler “17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi” ni kabul etmişlerdir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2000 yılında kabul edilen “Binyıl Kalkınma Hedefleri”nin üzerine inşa edilmiştir. Binyıl Kalkınma Bildirgesi, 2000-2015 yılları arasında kapsarken, 2030 Gündemi, 2015 yılından itibaren 15 yıllık bir dönemi hedef almaktadır. Ortak eylem ve değişim isteği, 2030 Gündemi’ne damgasını vurmaktadır. Gündemin başlığının da açıkça ifade ettiği üzere, dünyada “dönüşüm” amaçlanmaktadır ve gündem, (bizim) “dünyamızı” değiştirmemizi konu almaktadır; bu yönüyle ortak eylem ve ortak sahiplenme duyguları ön plana çıkarılmaktadır (Gürsoy, 2017). Gündemin 8-9 numaralı hedefi, istihdam yaratan ve yerel kültür ve ürünleri destekleyen sürdürülebilir turizmi teşvik edecek politikaların geliştirilmesi ve uygulanması üzerinedir (UNDP, 2015; Çabuk ve Metin, 2017).

2. AVRUPA KONSEYİ VE TURİZM

Turizme ilişkin ilk AB Konsey Tüzüğü 10 Nisan 1984 tarihinde çıkarılmıştır. 1984 yılındaki Tüzükte, “Turizmin Avrupa Bütünleşmesi Açısından Önemli Bir Alan Olduğu” vurgulanmıştır. Üye ülkelerin turizm bakanları, 1988 yılında ilk kez toplanmış ve turizm aracılığıyla “sınırlarından arındırılmış bir Avrupa oluşturulmasında turizmin rolüne vurgu yapılarak, gerçek Avrupa halkı yaratılması”nın mümkün olduğunu kabul etmişlerdir (Gürsoy, 2017).

1990’lı yıllardan sonraki dönemler incelendiğinde, turizm sektörü için daha ciddi adımların atıldığı görülmektedir. 1990 yılı “Avrupa Turizm Yılı” olarak ilan edilmiş ve

“Turizm Eylem Planı” adı altında bir plan hazırlanmıştır. “Avrupa Turizm Yılı” ilanının amacı, “turizmin entegrasyon vesilesi olma niteliğini öne çıkarmak ve turizmin ekonomik, sosyal katkılarına dikkati çekmektir”.

Daha sonra 1993-1995 yıllarını kapsayan dönemde “Turizmi Destekleme Eylem Planı” da turizmi geliştirmek için hazırlanmış diğer planlar arasında yerini almıştır.

AB Komisyonu, Nisan 1995’te “Yeşil Kitap” adlı bir rapor yayımlayarak, “Birliğin Turizm Alanındaki Rolü” üzerine çalışmalara başlamış ve bunun, turizm endüstrisine yönelik hazırlanan ilk yasal düzenleme olduğu söylenmiştir (Akbaş ve Mutlu, 2016).

Avrupa Birliği, aday ülkeler ile Topluluk üyeleri arasında, turizmin ekonomik ve sosyal ilişkilerin güçlendirilmesinde önemli bir araç olduğunu düşünerek, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu on iki Akdeniz ülkesi ile Aralık 1995’te yürürlüğe giren “Barselona Bildirgesi” ile tesis edilen Avrupa-Akdeniz ortaklığını geliştirmeye çalışmış ve turizm işbirliği de bu ortaklık çerçevesinde gündeme gelmiştir. Bu bağlamda, 1995 yılında Kazablanka’da toplanan turizm bakanları, “Akdeniz Turizm Şartını” kabul etmişlerdir (Akın, 2018).

Avrupa Konseyi, 2000 yılında Lizbon’da toplanarak, “Turizm Adına Yeni Bir Strateji Hedefi” ortaya koymuştur. Lizbon antlaşması, küresel bir güç olarak AB’nin konumunu güçlendirmeyi amaçlamaktadır. 2010 yılında “Avrupa, Dünyanın 1 Numaralı Turizm Destinasyonu-Avrupa’da Turizm için Yeni Bir Siyasi Çerçeve” isimli bir bildiri yayınlayan Avrupa Komisyonu, küresel ve bölgesel riskler karşısında Avrupa turizminin rekabet gücünü korumak adına yeni bir strateji ve eylem planı önermiştir.

Birkaç AB ülkesini kapsayan ve sürdürülebilir ulusötesi turistik ürünlerin çeşitlendirilmesini amaçlayan proje çağrıları kapsamında Eurovelo Yolu (akdeniz bisiklet yolu, demir perde bisiklet yolu), Avrupa Lezzetli Peynir Rotası (tastycheesetour), Dağ Tırmanışı Güzergahı (hiking europe), Sörf Merkezleri Güzergahı (sunrise) gibi turistik ürünler finanse edilmiştir (Gürsoy, 2017). Avrupa turizm politikası çerçevesini güncelleştirmek için 2010 yılında, “Avrupa Turizm Paydaşlar Konferansı” düzenlenmiştir.

Avrupa Komisyonu 2001 yılında sunduğu “Avrupa turizminin geleceği için birlikte çalışmak” başlıklı bildirisinde, sürdürülebilir turizmi AB’nin büyüme stratejisi olan Gündem 21 ile ilişkilendirmiş olup 2003 yılında “Avrupa turizminin sürdürülebilirliği için temel yönelimler” isimli bildiri yayınlanmıştır (Gürsoy, 2017).

Avrupa Komisyonu 2007 yılında, “Sürdürülebilir ve Rekabetçi Avrupa Turizmi için Gündem” başlığıyla, turizme yönelik yeni AB stratejisini açıklamıştır.

Sürdürülebilirlik, “Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın 11. Maddesi’nde” çevrenin korunması bağlamında düzenlenmekte olup, madde 21/2(f) ile “... küresel doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi için, çevrenin kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi için uluslararası önlemler alınmasına yardımcı olacaktır” biçiminde tanımlanmıştır.

Avrupa Komisyonu, 2013-2014 yılları arasında “Geleceğin Avrupa Turizmi” ve “AB Turizmi İçin Yasal ve İdari Çerçeve” konularına odaklanan iki kamuoyu tartışması yürütmüştür. Bunun için 2013 yılında “Avrupa Turizm Göstergeleri Sistemi (European Tourism Indicators System)” benimsenmiştir. Ayrıca, çevrenin korunmasını konu alan ve konaklama işletmelerinin gönüllü olarak katıldığı “AB Çevre Etiketleri (EU Ecolabel)” ve “En İyi Çevre Yönetimi Uygulamaları (EU Eco-Management and Audit Scheme)”, sürdürülebilir turizm alanında ön plana çıkan girişimlerdir.

Öte yandan, Eko-turizmi de kapsayan Sürdürülebilir Turizm hareketinin gelişmesine yol gösteren belirli bildireler, sözleşmeler, yasalar ve taahhütnameler bulunmaktadır. Bunlar aşağıda verilmektedir (Çabuk ve Metin, 2017; Solmaz, 2019; URL, 2023a):

- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi (1972)
- Dünya Turizmi Manila Deklarasyonu (WTO, 1980)
- Sofya Turizm Şartnamesi (Tourism Bill of Rights and Tourism Code, 1985)
- Lahey Turizm Bildirgesi (IPU/WTO, 1989)
- Sürdürülebilir Turizm Dünya Sözleşmesi (UNESCO/UNWTO/UNEP/Avrupa Komisyonu, 1995)
- Lanzarot Sözleşmesi (Lanzarote Charter on Sustainable Tourism, 1995)
- Uluslararası Biyolojik Çeşitlilik ve Sürdürülebilir Turizm Konferansı, (Berlin Bildirgesi, 1997)
- Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi (Birleşmiş Milletler, 2000)
- Seyahatlerde ve Turizmde Cinsel Sömürü Karşısında Çocuklara Koruma Sağlamaya Yönelik Davranış Kuralları (ICOMOS, 1999)
- Turizmde Global Etik İlkeler (UNWTO, 2001)
- Nanda Devi Biyoçeşitlilik Koruma ve Ekoturizm Bildirgesi (Nanda Devi Kampanyası, 2001)
- Sürdürülebilir Turizm İlkeleri (PATA/APEC, 2001)
- Dünya Eko-turizm Zirvesi, Quebec Bildirgesi (UNEP/UNWTO, 2002)
- Dağlık Alanlarda Sürdürülebilir Turizm, Babia Gora Bildirgesi (CEE/UNEP/UNESCO, 2002)
- Turizm ve İklim Değişikliği Konusunda Djerba Bildirgesi (UNWTO, 2003)
- Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (UNESCO, 2003)
- Herkes İçin Turizm: Turizm, Kültürel Çeşitlilik ve Sürdürülebilir Kalkınma Bildirgesi (Evensel Kültürler Forumu/RTI, 2004)
- Bildirge-Binyıl Kalkınma Hedefleri İçin Turizmden Yararlanılması (UNWTO, 2005)
- 1991 Tarihli Alp Dağları'nın Korunması Sözleşmesi'nin Turizm Alanında Uygulanmasına Dair Protokol (2005)
- Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi (UNESCO, 2005)
- İklim Değişikliği ve Turizm Konusunda Davos Bildirgesi (UNWTO/UNE/WMO/WEF, 2007)
- Sorumlu Turizm Konusunda Kerala Bildirgesi (Kerala Turizm ve ICTR, 2008)
- Sürdürülebilir Turizm Gelişimi, İklim Değişikliği ve Barış Konusunda Lusaka Bildirgesi (IPPT, 2011)
- İstedığımız Gelecek (Rio+20, 2012)
- Adalarda Sürdürülebilir Turizm Hakkında Reunion Adası Bildirgesi (UNWTO, 2013)
- Yoksulluğun Giderilmesi ve Çevrenin Korunması İçin Eko-turizm Dahil Sürdürülebilir Turizmin Geliştirilmesi (Birleşmiş Milletler, 2014)
- Erişilebilir Turizm Konusunda San Marina Bildirgesi (DPOs, UNWTO, San Marino Cumhuriyeti, 2014)
- Ev Sahibi Toplulukların Sosyo-Ekonomik Gelişiminin Desteklenmesinde İnanç Turizmi, Bethlehem Bildirgesi (UNWYO, 2015).

2. ULUSLARARASI VE ULUSAL TURİZM ÖRGÜTLERİ

2.1. ULUSLARARASI TURİZM ÖRGÜTLERİ

Uluslararası turizm örgütleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (United Nations World Tourism Organization – UNWTO)
- Uluslararası Turizm Birliği (AIT)
- Dünya Seyahat Acentaları Birliği (World Association of Travel Agencies – WATA)
- Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (World Travel and Tourism Council – WTTC)
- Seyahat Acentaları Birlikleri Evrensel Federasyonu (United Federation of Travel Agents’ Associations - UFTAA)
- Uluslararası Tur Yöneticileri Derneği (International Association of Tour Managers – IATM)
- Uluslararası Otel ve Restoran Birliği (International Hotel&Restaurant Association - IH&RA)
- Uluslararası Kamp ve Karavan Federasyonu (International Federation of Camping and Caravanning - FICC)
- Dünya Turist Rehberleri Birliği Federasyonu (World Federation of Tourist Guide Association – WFTGA)
- Uluslararası Termalizm ve Klimatizm Federasyonu (World Federation of Hydrotherapy and Climatotherapy - FEMTEC)
- Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (TIES), küresel olarak ekoturizmi teşvik etmeye adanmış olarak 1990 yılında kurulan bir Amerikan kuruluşudur. Ekoturizmin büyümesine ve gelişmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuş, kılavuzlar, teknik yardım, eğitim, araştırma ve yayınlar sağlamıştır. TIES'in 190'dan fazla ülkedeki üyeleri ile küresel ekoturizm profesyonelleri ve gezginler ağı, turizmi, biyo-kültürel çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir toplum gelişimi için bir araç olarak kullanmayı hedeflemektedir (Uluslararası Ekoturizm Topluluğu) (URL, 2023b).

2.2. ULUSAL TURİZM ÖRGÜTLERİ

Ülkemizdeki kamusal turizm kuruluşları T.C.Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığı Ekoturizm Şube Müdürlüğü ve T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'dür. Sivil Toplum Kuruluşu olarak ise 2000 yılında Türkiye Ormancılar Derneği (TOD) Ekoturizm Grubu, TODEG' i kurmuşlardır. Öte yandan Avrupa Ekoturizm Standartları Türkiye Uygulama Rehberi (Orman Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler Eğitim ve Araştırma Dairesi Başkanlığı ECOACT Proje Koordinatörlüğüne Türkiye'ye Uyarlanmıştır). Bu EETL standartları, ECOLNET Projesinin bir çıktısı olarak geliştirilmiş ve yayımlanmıştır. Avrupa Yeterlilik Çerçevesi Kapsamında Avrupa Birliğindeki En İyi Yenilikçi Uygulamaların Entegrasyonu "ECOACT" Projesidir.

3. ÜLKEMİZDE İLK SİVİL OLUŞUMLAR

Cumhuriyet ilanı ve sonrası dönemi ele alacak olursak, ilk oluşum, 5 Kasım 1923 tarihinde kurulan "Türkiye Seyyahin Cemiyeti"dir. Bu kuruluş adını daha sonra "Türkiye Turing Kulübü" ve ardından da "Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu" olarak değiştirerek faaliyetlerini sürdürmüştür.

1926 yılında Avukat Emin Durusoy ve arkadaşları “Adaları Güzelleştirme Cemiyeti”ni kurdular. 28.10.1933’te, İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ ve arkadaşları tarafından “Dağcılık ve Yürüyücülük Kulübü” kurulmuştur (İnal, 1949).

4. ÜLKEMİZDE YASAL BOYUT

Ülkemizdeki yasal boyut 1960’lı yıllar öncesi ve sonrası dönem şeklinde ele alındığında gelişmeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

1960’lı Yıllar Öncesi Dönem: (Akdoğan ve Kozak, 1996; Akpınar, 2006’ a göre, Yavuz ve Karabağ (2009):

- 1938 yılında, Türk Ofis’in yayın ve tanıtım işlerini yürüten birimi içindeki “Turizm Masası” önce ayrı bir şube olarak kurulmuş, daha sonra bu şube 1939’da “Ticaret Vekâleti”nin kuruluşu sırasında “Turizm Müdürlüğü” adını almıştır.
- 1943’te Basın Yayın Genel Müdürlüğü adını alan birim içerisine “Turizm Müdürlüğü” kurulmuştur.
- 1950 yılında çıkarılan 5647 sayılı “Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu”, Türkiye’de turizmin geliştirilmesi amacıyla çıkarılan ilk yasal düzenlemedir.
- 1955 yılında “Turizm Bankası” kurulmuştur.
- 1957 yılında 4951 sayılı yasa ile “Basın, Yayın ve Turizm Vekâleti” kurulmuştur.

1960’lı Yıllar ve Sonrası Dönem (Akdoğan ve Kozak, 1996; Akpınar, 2006’ a göre, Yavuz ve Karabağ (2009):

- 1982 yılında sektördeki darboğazları çözmek ve gerekli yasal düzenlemeleri getirmek amacıyla “Turizmi Teşvik Yasası” yürürlüğe konmuştur.
- 2873 sayılı “Milli Parklar Kanunu”, 2872 sayılı “Çevre Kanunu” ve 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”
- 12 Aralık 1986 yılında “Milli Parklar Yönetmeliği” ve Ormaniçi Mesire Yerlerinin ayrılması
- 16.4.2003 tarih ve 4848 sayılı kanun ile Kültür Bakanlığı ile Turizm Bakanlığı birleştirilmiştir.
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1996-2000)
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (2001-2005)
- 1 Ağustos 2003 tarih ve 25186 sayılı resmî gazetede yayımlanan “Turizmi Teşvik Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, uyarınca 2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu’nun 3.maddesi’nin bazı bentleri değiştirilmiş ve bazı bentler ise kaldırılmıştır (Demirel vd., 2019).
- Dokuzuncu Yedi Yıllık Kalkınma Plânı (2007-2013)
- Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013
- 10.Beş Yıllık Plan Dönemi: 2014-2018
- 11.Beş Yıllık Plan Dönemi: 2019-2023
- 1 Haziran 2019 tarih ve 30791 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile 2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu”ndaki bazı maddeler değiştirilerek koruma bölgelerinde, orman alanlarında ve hazine arazilerinde özellikle alanların Kültür ve Turizm Bakanlığı’na tahsisi ile bu alanların sahip olduğu doğal çevre değerlerinin ekolojik açıdan geri

dönüşü olmayan boyutlarda zararlanmalara uğrayacak sonuçları yaratacak gelişmelerin yaşanması söz konusudur (Demirel vd., 2019).

Sürdürülebilir turizm ve ekoturizmin yasal ve yönetsel durumu ise aşağıdaki şekilde ele alınabilir (Arpa, 2017):

T.C.Orman ve Su İşleri Bakanlığı

- 645 sayılı T.C.Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü

- 645 Sayılı T.C.Orman ve Su İşleri Bakanlığı Merkez Teşkilâtının Kuruluş, Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- 645 Sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu ve Milli Parklar Yönetmeliği (Sürdürülebilir Turizm ve Ziyaretçi Yönetim Programı)
- 4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu

T.C.Orman ve Su İşleri Bakanlığı

- 6831 Sayılı Orman Kanunu (milli parklar, sosyal ve kültürel fonksiyonlu ormanlar, ekoturizm ve rekreasyon fonksiyonlu ormanlarda uygulanacak silvikültürel ilkeler)

T.C.Orman ve Su İşleri Bakanlığı

- 28322 Sayılı Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik

T.C.Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

- 2872 Sayılı Çevre Kanunu
- 3194 Sayılı İmar Kanunu

T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı

- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
- 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu
- Türkiye Turizm Stratejisi 2023 (2007-2013 Eylem Planı)

5. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRMELER

3.Turizm Şura'sı (2018)'nda turizmin "Turizm Politikaları Komisyonu"nun hazırladığı raporda, yasal ve idari politikalar olarak "Turizm sektörünün tüm paydaşlarını kapsayan bir çatı örgütün oluşturularak, sektörü tam yetki ve yönetim esaslarıyla temsil edip, yurtiçi/yurtdışı kurum ve kuruluşlara muhatap kılacak şekilde bir yapılanmaya gidilmesinde fayda görülmektedir" şeklinde belirtilmiştir. Raporun aynı bölümünde Türk turizmi için, sektörün tüm sorun ve ihtiyaçlarını karşılayacak çerçeve nitelikte bir "Turizm Temel Yasasının" hazırlanması gerekmekte olup, diğer alt düzenlemelerin de bu yasaya göre yapılması önem arz etmektedir" denmektedir.

Sektörün temel ihtiyacı olan koordinasyonun sağlanması, kamu ve özel sektör kaynağının etkin ve verimli kullanılması amacıyla ve ayrıca kamu-özel sektör, sivil toplum örgütleri

ve eğitim kurumları arasında işbirliğini sağlayacak olan özerk bir kurum oluşturulması ihtiyacının kaçınılmaz olduğuna değinilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018).

Bu bütünsellik içindeki yaklaşımdan hareketle turizm için çekim alanı olan ve bunun doğal sonucu olarak çeşitli ve yoğun kullanımlara sahne olan ve bozulmalara uğrayan ülkemizin tüm kaynak değerleri için turizmin sürdürülebilir kılınmasına yönelik olarak koruma ağırlıklı bir planlama yaklaşımının benimsenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Son söz olarak; sürdürülebilir turizm planlamasının ve koruma ağırlıklı turizm yönetiminin önündeki siyasi ve mali engelleri yıkma çabalarının ortak noktası, görüş alışverişi yapan ve ortak çalışan kararlı insanların dinamizmidir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Z. & Mutlu, Ç. (2016). Turizmi etkileyen Avrupa Birliği politikalarının Türkiye turizm politikaları ile karşılaştırılması: Ak Parti dönemi. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12), 123-139.
- Akdoğan, M. & Kozak, N. (1996). Genel Turizm İlkeler-Kavramlar. Ankara: Anatolia Yayıncılık.
- Akın, A. (2018). Turizm Coğrafyası, Ekin Basım yayın, 1.Baskı.
- Akpınar, S. (2006). Türkiye'nin Turizm Merkezlerinde Ekoturizm Yaklaşımları. URL: http://www.geocities.com/ceteris_tr/s_akpinar.doc, [071019].
- Arpa, N.Y. (2017). T.C.Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 5-7 Mayıs 2017, 2. Ormancılık ve Su Şurası, "Korunan Alanların Etkin Yönetimi Çalışma Grubu" Planlama ve Turizm Alt Çalışma Grubu, (1.Toplantı), 05.01.2017.
- Çabuk, A. & Metin, T.C. (Eds.) (2017). Turizmde Yeni Ufuklar, LAP LAMBERT Academic Publishing, 148 pages, ISBN: 978-6202058872.
- Demirel, Ö. (2005). Doğa Koruma ve Milli Parklar, Karadeniz Teknik Üniversitesi Genel Yayın No: 219, Fakülte Yayın No: 37, Ders Kitabı, 424 s., Mayıs 2005, KTÜ Matbaası, ISBN: 975-98008-0-2, Trabzon.
- Demirel, Ö., Kemer, N., Pouya, S. & Aydoğan, T.G. (2019). Amended Tourism Incentive Law and Its Reflections Against, 7.International Landscape Architecture Congress, 6-8 November 2019, Antalya-Turkey.
- FAO (2023). The Food and Agriculture Organization, <https://www.fao.org/home/en> Erişim tarihi: 10.11.2023.
- Gürsoy, Y. (2017). Giresun Merkez Yöresinde Gastronomi Turizmi Üzerine Bir Değerlendirme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 1296- 1304.
- IUCN (2023). International Union for Conservation of Nature, <https://iucn.org/>, Erişim tarihi: 10.11.2023.
- İnal, S. (1949). Tabiatı Koruma karşısında Biz ve Ormancılığımız, T.C.Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayınlarından Özel Sayı: 84, Osmanbey Matbaası, İstanbul.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2018). Turizm Politikaları Komisyonu Sonuç Raporu. <http://turizmsurasi.kulturturizm.gov.tr/TR,204570/turizm-politikalari-komisyonu-sonuc-raporu.html> Erişim tarihi: 03.04.2018.
- Mısır, M. (2016). Uluslararası Ormancılık, 452 s., Araştırma rapor Sunumu, Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü, Trabzon.
- Polat, A.T. (2008). Ekoturizm: Karapınar İlçesi ve Yakın Çevresi Publisher: Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler M.Y.O. Tasarım ve Basım Yayıncılık Atölyesi, Doi10.13140/Rg.2.1.4107.9529, ISBN: 978-605-60287-0-0.
- Solmaz, S.A. (2019). Sustainable Tourism and Environment Policies in Turkey, *The Journal of International Social Research*, 12 (66): 1175-1186.
- T.C. Çevre Bakanlığı (2002), Ulusal Çevre ve Kalkınma Programı, Ankara: T.C.Çevre Bakanlığı Yayınları.

- U.N. (United Nations) (2002). Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg, 26 Ağustos - 4 Eylül 2002).
- U.N. (United Nations) (2023). United Nations, UNEP: United Nations Environment Programme <https://www.un.org/youthenvoy/2013/08/unep-united-nations-environment-programme/> Erişim tarihi: 10.11.2023.
- UNDP (2015). <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/post-2015/sdg-overview.html>. Erişim tarihi: 10.11.2023.
- United Nations News Service Section. (2012, July 2). Global partnership key to achieving Millennium Development Goals by 2015 – UN report. UN News Service Section. Retrieved July 4, 2012, from <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=42372&Cr=mdg&Cr1>.
- URL (2023a). <http://sustainabletourismcharter2015.com/conventions-declarations/> Erişim tarihi: 10.11.2023.
- URL (2023b). https://tr.qaz.wiki/wiki/The_International_Ecotourism_Society) Erişim tarihi: 10.11.2023.
- WWF (2023). WWF-Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), <https://www.wwf.org.tr/> Erişim tarihi: 10.11.2023.
- Yavuz, M. C., & Karabağ, S. F. (2009). Ulusal Turizm Tanıtımı Ve Pazarlama Yönetimi Örgütlenmesi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 1(36), 113-130.